

בגין עוד לא בשל"י

היטב, שחזרה מדוייקת על עמדותיו הנושנות כפי שעשה בכנסת ב-20.11.77, היתה מבודדת את ישראל סופית ומאפשרת לערבים לנהל מלחמה בישראל לתשואותיה של דעת-הקהל העולמית.

בגין, שהוא פוליטיקאי כשרוני, לפחות יחסית לשני קודמיו, הבין זאת. הוא גם יודע שלחץ אמריקאי מאסיבי, מלווה באהדת דעת-הקהל בארה"ב, יהיה בלתי-נמנע אם ידבק בעמדות נוקשות. ראש-הממשלה נוקט, לכן, בשיטה הקלאסית של שליטים ערבים בעבר. הוא מדבר אל הערבים והאמריקאים באנגלית, ואלו בעברית. מכאן הדגשותיו החוזרות ונשנות על ערביי ארץ-ישראל ויהודי ארץ-ישראל, כאילו לא הוקמה המדינה על יסוד החלוקה. הוא מחזיר את הציונות לתקופה שלפני בולטימור, אבל בניסוחים חיוביים המקנים לו דימוי מתון בארה"ב. ואומנם, מבחינה הסברתית נחל בגין ניצחון חשוב שאין לזלזל בו. אבל כדי להגביר עוד יותר את האפקט ההסברתי הוא זקוק לאגף ימני קטן, אך צעקני, כמה הפגנות של גוש-אמונים, נאצות מהרב צבי יהודה הכהן קוק וצעקותיהן של גאולה כהן וגולדה מרשתים עתה את מדיניותו.

כן הוא מוכיח לעולם כולו את מתנותו, שומר על הדיאלוג עם סאדאת, כדי שלא יהיה הוא עוכר השלוה. ואכן, לעומת עמדות מסויימות במפלגת העבודה קל מאד להיראות כיום הגיוני וסביר.

כך או אחרת, אין יסוד להניח שבגין נתקף פתאום פיק-ברכים או קרא שוב, בשעת-פנאי רבת השראה, את מצע מחנה של"י וראה פיתאום את האור הגדול. תוכניתו אינה, "יונית", אינה קבילה ואינה רצינית. היא נכס הסברתי שמטרתו לשמור על אהדת חלק מהעולם בקונפליקט המזוין הבא, ויש לראותה אד-ורק בהקשר זה.

אני יכול להבין את מי שמברך את מנחם בגין על הצעת שש-הנקודות שלו במשמעות המוגבלת של דינמיקה חיובית מסויימת, שאולי יבוא לה המשך. אבל מי שראה בה תוכנית שלום אמיתית מבית-מיד-רשם של היוגים, משלה את עצמו. אני משוכנע שכולם ייווכחו בכך בעוד שבועות מעטים.

חיים ברעם, ירושלים

במצע הליכוד ובתורת חרות ולא סטה מהם באורח מהותי וממשי. תוכניתו פירושה, למעשה, אף שעל ביהר-דה ובשומרון!

בתוכנית שש-הנקודות המפורסמת יכול כל מבקר בלתי-משוחד לעמוד על חוסר נכונותו של ראש-הממשלה לנטוש את הגדה. שום יישות מדינית ריבונית אחרת אינה מיועדת לשלוט בשטחים מעבר לקו הירוק מיוזמה. כל אלה מוסווים היטב ברעיון האוטונומיה, שהתקבל עלידי הניצים שלנו בשצף-קצף שכזה. למעשה תאפשר האוטונומיה לערביי השטחים לעשות במסגרת אזרית, פחות או יותר מה שאיפשר להם המישטר הקודם במיסגרות מוניציפאליות. אוטונומיה כזו של ערביי ארץ-ישראל (כפי שקורא להם בגין), תוך המשך הכיבוש הצבאי, אינה אלא אחיזת-עיניים. אולי מאמין מישהו בעקרונות ההדדיות בכלל הנוגע להתחלופות. בינתיים, גם ערביי ישראל אינה יכולים לבנות במדינתם, בהיעדר תכנית מיתאר.

מכל מקום, נסיגה מהשטחים, פינוי ההתחלופות ומתן ביטוי ריבוני ללאומיות הפלסטינית אין בתוכנית. על היוגים לדעת: אין זאת תוכנית שלום של ממש, ואף אין כוונתו של בגין להתוות תוכנית מעין זו. בגין דבק בדרכה של חרות. הוא יעדיף להמר בסיני ובגולן אבל לא ייסוג מארץ-ישראל השלמה. ד"ר יש-ראל אלדד תוהה כיצד ייסוג מפקד האצ"ל ממרחבי ארץ-ישראל שכבשה ממשלת מפא"י? הוא מקדים לר-אוג. אין שום רמז שבדעתו של בגין לעשות כן.

מדוע, אם כן, נקט מנחם בגין לשון יונים בארה"ב? צודקים הטוענים, שלפחות מבחינה סמאנטית עשה ראש הממשלה כמה צעדים שיש בהם כדי להפתיע את מי שלוקח ברצינות את ההסברה של שמואל כץ. גם ההגדרה שלו לממשל הצבאי בגדה, כהמשך הכיבושים בעבר, נראית מהפכנית למי שאינו זוכר את עמדתה המסורתית השלילית של חרות לגבי הממשל בתוך תחומי הקו הירוק!

הסיבה לסינון החדש ברורה. מנחם בגין תומך על-ידי סאדאת לעמדת-התנגנות נואשת. הוא יודע

דני בלוק, סופרו המדיני של "דבר", מייחס לעמוס עוז הברקה שכבודה, אומנם, במקומה מונח: "אליאב ויוני של"י", אומר עמוס עוז, "הם כיום הרשות המחוקקת ואילו הרשות המבצעת - מנחם בגין". נחא. רבים הם היוגים כיום הממגינים שמחה, נחל ומעין סיפוק נעלה ושמיימי המפצה אותם על שנות הסבל הארוכות של בדידות בלתי-מזהירה. התזוה אצל בגין היא, לגבי ידם, הוכחה ברורה שמצע מחנה של"י הוא הדרך היחידה לשלום בריקיימא.

ההכרה שכך הדבר, חרנה הרבה מעבר לנחלתם של מתיממעט שנתלכדו במחנה השלום. לפחות מבחינה פסיכולוגית רתן להבין גישה זו. גם תגובתה הנואשת והשוצפת של גולדה מאיר, הלוחמת על מקומה בהיסטוריה יותר מאשר על שינוי המתרחש באקטואליה הפוליטית העכשווית שלנו, מחזקת את התחושה שראש-הממשלה זנה לאנחות את דרכו ההיסטורית. גם משקפים מפוכחים יחסית סבורים, שלא רק ארץ-ישראל השלמה באי-ההכרה בלאומיות הפלסטינית ננטשו לאנשות. בריצת האמוק שלו, כביכול, חצה בגין את קווי רפ"י על גווינו הדייניסטיים ונוסחאות "לעם", הדף לצדדים אפילו את פרס ועקבוי, דרס את גלילי ונפל לזרועותיהם של עמוס קינן, אורי אבנרי, לובה אליאב ויוסי שריד.

גם חבריו של בגין שרויים במבוכה. גאולה כהן תוקפת, ד"ר הרצל רוזנבלום מודאג, ד"ר אלדד מקונן. בתוך שלושה ימים, בהיעדרו מהארץ, הפך ראש הממשלה אליל ה"תבוסתנים", נביא השלום ומקור דאבה ודאגה לאנשי א"י השלמה, גוש-אמונים, חוג עין-ורד ושאר קנאים למיניהם.

להרגשת אי-הוודאות, המתח והמלודרמה הכימי-עט-הוליוודית המתרחשות חדשות לבקרים, מוסיפה גם אי-היציבות הניצחית של המוראל הלאומי שלנו. העם בישראל הוא מאני-דפרסיבי - נתון לתנדוד קשות בין תיקווה לייאוש, בין דיכאון מוחלט להתעלות אחר-זת אכסטזה.

יכולנו להרגיע את הימין המאוכזב, ולהצן מעט את ההתלהבות מצד השמאל, ראש-הממשלה עדיין דבק

והפעם - נשיא לא אשכנזי

ואמונה גדולה יותר בכוחותיהם ובכישוריהם. ואל נשכח שחיוזקן של תתיקבוצות אלה עשי לתרום לליכוד העם (ראה פרופ' איזנשטאט, "זהות אישית וקבוצתית", מג' מות י"ד). תהיה לנו שנת השלושים שנה שבה ייעשה צעד משמעותי לליכוד העם.

מאז עליית הליכוד לשלטון נתבררנו על מינויים של יוצאי אירופה. אפילו משרת יו"ר הכנסת אוישה באשכנזי. עם זאת הוכיח בגין אומץ רב וראייה ממלכתית בהציעו למשה דיין מן המפלגה היריבה את כהונת שר-החוץ. האם ישכיל בגין גם הפעם לחוש את דופק העם ולענות על ציפיותיו?

דווקא עתה, בשעה שבה מתנהלים מגעים עם אויבינו, אנו זקוקים לאחדות רחבה. דווקא עתה אנו זקוקים לנשיא שידע לדבר אל שכנינו בשפתם, נשיא שיסמל הן את מיזוג השבטים והן את היד המשותפת לשכנינו.

נסיים בציטוט של השבעה של קודמי, וכתיב הנשיאות היה או יי

היום המגנינה שונה קצת: מרבים לדבר על הצורך באחדות העם, ועם זאת על הצורך בשמירת הפלוראליזם החברתי-תרבותי. עמדה זו חיובית וברוכה. אך מה ערך לפלוראליזם, שמשמעותו: כל מה ששייך ליהודי המזרח הוא מזרחי, וכל מה ששייך לאשכנזים הוא ישראלי? מה ערך לפלוראליזם, שמשמעותו - היות העמדות הגבוהות בסולם המנהיגות מוחזקות על-ידי שכבות מסויימות בלבד? לא פלא שהלכי מחשבה כאלה מביאים לתחושת התבדלות וניכור אצל חלק גדול מן העם בישראל. לא פלא שצעירים רבים מרגישים עצמם מזלזלים ולא שייכים. כדאי לזכור שלתחושות אלה יש השלכות והשפעות על תחומים רבים בחיינו (אי-גיורס לצה"ל, פשיעה וכיו"ב).

בחירתו של נשיא ספרדי תשקם את הדימוי העצמי הפגוע של ציבור גדול במדינה. זהו תחום שרבים לא נותנים עליו את הדעת. מטפלים בתחומים שונים של האישיות - הרחבת ידע, פיתוח מיומנויות, עיצוב כשרים - ושוכחים את הדימוי העצמי. התמודבר הן בהתייחסות היחיד לעצמו, והן בהתייחסות הקולקטיב לטוב לעצמו, וזה אינו עניין פעוט ערך. אם ישב על כס הנשיאות יהודי לא אשכנזי ישמע הדבר על שינוי עמדות ותדמיות הן אצל יוצאי אירופה והן אצל יוצאי אסיה ואפריקה. אין לשכוח שהדימוי העצמי הפגוע הביא גם רבים מבני עדות המזרח להתייחסות שלילית אל עברם ותרבותם. בחירה כזו תהיה בבחינת מהפך: מהפך אמוציונאלי.

למהפך אמוציונאלי זה יהיו השלכות בתחום החיי-וץ. החוקרים רוזנטל וג'קובסון הראו בסיפרם, "פיג' מליון. בכיתה", שהציפיות שיש למורה מן התלמיד משפיעות על הישגי התלמיד. בארץ הראו מחקר-הערכה של לאה אדר (ולאחרונה של אברהם מינקוביץ), של-מורים יש ציפיות נמוכות מתלמידים טעוני-טיפוח. בחירת נשיא לא אשכנזי היא צעד חשוב בשינוי עמדות ובשינוי התייחסות. נשיא כזה, שיידיע לפנות אל כל העם, ובמיוחד אל בני הדור הצעיר של עדות המזרח, יעורר בצעירים אלה ציפיות גדולות יותר מעצמם.

לפני שש שנים השמיע משה דור את קריאתו: "נשיא לא אשכנזי!" אך דבריו היו כקול קורא במיד-בר, וגם הנשיא הרביעי שנבחר היה אשכנזי. הנשיא, פרופ' אפרים קציר, טרח בנאום ההשבעה שלו להפיס דעתם של בני עדות המזרח והספרדים, ובין השאר אמר: "מבין האתגרים החשובים ביותר עלינו לפעול לגישור על פני הפיצול העדתי ולהקהיית הקיטוב החברתי".

עוקצו של הקיטוב החברתי לא קהה. באורח מעצב אף צומצם הייצוג הפוליטי של עדות המזרח בכנסת ובממשלה, דווקא עם עליית הליכוד, והרי אלה היו ה"עורף האלקטוראלי" שלו.

הייצוג הפוליטי המעוות הוא רק אחד מסמיניו של אי-השוויון העדתי השורר במדינת ישראל. ועם יד על הלב - נהיר לנו כי תיקון מלאכותי של עיוות זה אין בו תרופת-פלא להסרת העיוותים בתחומים אחרים. עדיין קיימת תסיסה בין ריבוד כלכלי-מעמדי לבין מוצא עדתי; עדיין עומדת בעינה העובדה שמרבית התלמידים המוגדרים כטעוני-טיפוח הם בני יוצאי ארצות האיסלם (95% מכלל טעוני-הטיפוח הם בני יוצאי אסיה ואפריקה. ראה מ. אלגרבלי, "מדדים לאיפיון ההרכב החברתי של בית-הספר", משרד-החינוך, 1974).

המתבונן בתוכניות הלימודים נוכח שגם בתחום זה קיים עיוות משווע: מקומה של התרבות, ממנה בא התלמיד ט"ט (טעוני-טיפוח), נפקד בבית-הספר. אי-אפשר להתעלם על כן מן הקושיה הנוקבת: איך רואה עצמו אדם שצאינו פוגש את עצמו בשום מקום? האם פלא הוא שצמחת הרגשת קיפוח ותיסכול בקרב שישים אחוזים מן העם היושב בציון? קרבה והולכת השעה, שיועלו בה שמות של מועמי-ידם שונים לנשיאות. קרבה והולכת שעת האמת, בה תעמוד לדין השאלה האם הנשיאות היא מוסד סימלי, למ, הבא לבטא את אחדות האומה, או מוסד עם גוון עדתי מסויים מאד? אנו מודים שיש אי-נוחות מסויימת בהעלאת דברים חריפים כגון דא, בשנת השלושים למדינה. שלושה עשורים חלפו, ועדיין לא נעלמו שרידי ה"שיבטיות" שבתוכנו.